

Original Research

Investigating the Necessity and Analyzing the Place of Media Literacy Education in Iran's Educational System

Ahmad Azizi

PhD in Educational Administration, Farhangian University, Shahid Maghsoudi Campus, Hamedan, Iran.
ahmadazizi1358@yahoo.com

Hossein Abbasi

Assistant Professor, Farhangian University, Shahid Maghsoudi Campus, Hamedan, Iran. habbasi7884@cfu.ac.ir

Mohsen Ahmadi

PhD in Educational Administration, Department of Educational Sciences, Faculty of Humanities, Bu-Ali Sina University, Hamedan, Iran. mohsenahmadi2020@gmail.com

Abstract

Increasing the quality of education is one of the main concerns of the education system in most countries of the world. In educational centers, teachers have a special position that to improve their efficiency; Considering the use of information and communication technologies in learning and education, students should be equipped with appropriate media literacy. Considering this importance, the purpose of the present study was to investigate the position of media literacy in education. The research was a review method, in order to achieve the goal of the research, articles related to the research keywords from 2000 to 2022 were examined from the civilica magiran, sid, researchgate, sciencedirect databases. The results showed that the improvement of school education in the new era, in addition to the need for information and communication technology infrastructure, the abilities of teachers and students in using new technologies and the interaction between teachers and learners, etc., require the benefit of teachers. and students of media literacy. Therefore, one of the factors that can have a positive effect on school education in the new era is teaching media literacy in the education of students.

Keywords

Media literacy
information
technology
educational system
teachers

Article History

Received:
15 August, 2024
Revised:
22 August, 2024
Accepted:
25 September, 2024

Cite this article as (APA): Azizi, A., Abbasi, H., & Ahmadi, M. (2024). Investigating the necessity and analyzing the place of media literacy education in Iran's educational system. *Innovation in Teaching, Learning and Evaluation*, 1(2), 1-12.
<https://doi.org/10.22034/jitle.2024.476467.1010>

This article is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by-ncnd/4.0/>).

Extended Abstract

Introduction: Today, the role and status of the media has increased in all societies, and due to the wide scope of coverage of these media inside and outside the countries and its attractiveness and acceptance among the people, the efforts of the governments are in this direction to use media to achieve their educational goals (Hashemi, 2013). The role of the media is not only limited to formal education and training, but it also includes informal education. This shows the role and importance of media literacy, because media literacy training can protect teenagers from media harm. Another point is that the formal and public education of non-governmental organizations and institutions affect their education in a limited period of people's lives, while the role and influence of the media also exists before and after public official education (SandahTafalgh, 2013). New media have led to new challenges for society, one example of which is the increase in the amount of false information (Rosenberg et al., 2020). One of the reasons for this is that new media allow users to create and share content. Ways to combat misinformation remain unclear. Thus, acquiring new media literacy skills can allow people to recognize manipulated news and misinformation. Several studies have empirically shown that people with more media literacy are better at detecting false information (Zarbestejabi et al., 2023). One of the main causes of changes and developments in the new era is the pervasive phenomenon of media. With the comprehensive information that they send to the audience, the media have influenced the educational systems so much that people consider life without the media to be unimaginable and impossible. By understanding this situation, the media are trying so hard to bring the audience to their goals with propaganda and persuasion methods that they make many of them like-minded and agree with them. In this situation, children as an active group are at the edge of the danger of abuse of media products. One of the best ways to achieve optimal use of media is to give students the power of analysis. This power, which actually originates from a kind of critical thinking, is called "media literacy". Media literacy as an essential education in today's world should include strategies that lead to self-awareness and thinking of students about the media. Media literacy allows children and families to become more aware of targeted and unwanted media messages. Children learn to think critically about these media messages. These skills allow children to control the media around them rather than letting the media control them. between media literacy and its dimensions including awareness of the hidden goals of media messages, a critical look at media messages and finally analysis of media messages with lifestyle and dimensions including parental behavior, relationship with the opposite sex, behavior-ethics and There is a significant relationship between school behavior and the type of clothing (Falsafi&Niromand, 2013). In this regard, by focusing on media literacy training, effective measures can be taken for the aforementioned concern. Now, according to the raised issues, this research seeks to examine the place of media literacy education in education.

Method: The study was a review research. in order to achieve the research goal, articles and theses related to the research keywords from 2000 to 2022 were examined from civilcamagiran, sid, researchgate, sciencedirect databases. After downloading the articles and theses related to the keywords of the research topic, a number of articles and theses were removed due to the lack of access to the full version, ambiguity in the findings and reports section, non-compliance with the review criteria and The reason of repetition.Finally, four domestic theses and 16 domestic articles and one foreign thesis and 45 foreign articles were studied and related materials were extracted and presented in the final report.

Findings: Some points that should be taught to increase students' media literacy include: 1) Privacy protection: Social media is designed as a virtual learning tool for sharing, which means that even adults can make important mistakes that put their privacy at risk. Students should be taught to review their privacy settings and set their accounts in any media to the strictest privacy levels, including automatic review when tagged in a photo or named in a post. It is better to explain to students the importance of protecting passwords, hiding information such as last name, date of birth, etc. 2) Respect the privacy of others: Students should be taught that sending photos, videos and messages of others without permission

is unethical and against the rules and regulations. 3) Teach students to be good citizens: Online life and real life can no longer be demarcated to some extent because they are too intertwined. This means that online disputes can happen in the classroom beyond that for children of any age. Teach students to behave in online interactions with others as in face-to-face interactions. Teach students not to post something if they wouldn't say it to others when you're in front of them. Before sending a photo or a social event without prejudice and considering all aspects, think about it again and then send it. They do not have to participate in any discussion. Stay away from discussions that cause conflict and tension and leave a bad feeling. 4) Families should be taught how to use virtual space and properly plan for using virtual space. 5) Students should be taught how to face problems in cyberspace and they should be treated in such a way that in case of problems, they inform parents and teachers as trusted advisors about their problems. The important and main point is that parents and teachers themselves should pay attention to the important matter of learning media literacy. Therefore, all of us (students, teachers, and parents) should keep our information about media literacy and media analysis updated by continuous reading.

Discussion and Conclusion: In general, the results of the research showed that the quality of education can be increased by using and teaching media literacy in education. The readiness of teachers and learners to participate in the education process is the cornerstone of education, considering that media literacy is one of the requirements of the new era for the use of new technologies in education, so it should be given serious attention; On the other hand, media literacy training increases the knowledge of teachers and consequently increases the preparation and abilities of teachers. Teachers' abilities are one of the factors influencing the quality of education; On the other hand, in educational texts, the relationship between educational goals and media literacy is expressed as follows: improving cognitive skills with regard to storing information and user knowledge, informing and reducing the negative impact of the media on the general audience, immunity of the audience from news, media advertisements and unnecessary entertaining programs, development of critical, creative and scrutinizing thinking among people towards media content and recognition of visual forms of communication along with reading, writing and listening skills (Hashemi, 2013), according to This important application of media literacy and its teaching in Iran's educational system increases the quality of education.

Funding: The authors did not receive any funding.

Conflict of interest: The authors declares that there is no conflict of interest in this article.

Acknowledgement: The authors thanks the participants for their time and assistance.

مقاله پژوهشی

بررسی ضرورت و تحلیل جایگاه آموزش سواد رسانه‌ای در نظام آموزشی ایران

احمد عزیزی

دانش آموخته دکتری مدیریت آموزشی، دانشگاه فرهنگیان، پردیس شهید مقصودی، همدان، ایران. ahmadazizi1358@yahoo.com

حسین عباسی

استادیار، دانشگاه فرهنگیان، پردیس شهید مقصودی، همدان، ایران. habbasi7884@cfu.ac.ir

محسن احمدی

دانش آموخته دکتری مدیریت آموزشی، گروه علوم تربیتی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه بوعلی سینا، همدان، ایران. (نویسنده مسئول)
mohsenahmadi2020@gmail.com

چکیده

واژگان کلیدی

سواد رسانه‌ای
فناوری اطلاعات
نظام آموزشی
معلمان

تاریخچه مقاله

دریافت:
۲۵ مرداد ۱۴۰۳
بازنگری:
۱ شهریور ۱۴۰۳
پذیرش:
۴ مهر ۱۴۰۳

افزایش کیفیت آموزش از جمله دغدغه‌های اصلی نظام آموزش و پرورش در اغلب کشورهای جهان است. در مراکز آموزشی، معلمان از جایگاه ویژه‌ای برخوردار هستند که برای بهبود کارایی آنها؛ با توجه به استفاده از فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات در یادگیری و آموزش و پرورش دانش‌آموزان باید به سواد رسانه‌ای مناسبی مجهز باشند. با توجه به این مهم، هدف پژوهش حاضر، بررسی ضرورت و تحلیل جایگاه آموزش سواد رسانه‌ای در نظام آموزشی ایران بود. پژوهش از نوع روش مروری بوده است که به منظور دستیابی به هدف پژوهش، مقالات مرتبط با کلید واژه‌های تحقیق از سال ۲۰۰۰ تا ۲۰۲۲ از پایگاه‌های اطلاعاتی magiran, sid, civilica, researchgate, sciencedirect, مورد بررسی قرار گرفت. نتایج نشان داد که بهبود آموزش مدارس در عصر جدید علاوه بر نیاز به زیرساخت‌های فناوری اطلاعات و ارتباطات، توانایی‌های معلمان و دانش‌آموزان در استفاده از فناوری‌های جدید و تعامل بین معلم و یادگیرندگان و ... نیازمند بهره‌مندی معلمان و دانش‌آموزان از سواد رسانه‌ای است. بنابراین یکی از عواملی که در عصر جدید می‌تواند بر آموزش مدارس تأثیر مثبت داشته باشد، آموزش سواد رسانه‌ای در آموزش و پرورش دانش‌آموزان است.

استناد به این مقاله (APA): عزیزی، احمد، عباسی، حسین، احمدی، محسن (۱۴۰۳). بررسی ضرورت و تحلیل جایگاه آموزش سواد رسانه‌ای در نظام آموزشی ایران. نوآوری آموزشی،

<https://doi.org/10.22034/jitle.2024.476467.1010>

یادگیری و ارزشیابی، ۱(۲): ۱-۱۲.

This article is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by-ncnd/4.0/>).

امروزه نقش و جایگاه رسانه‌ها در تمامی جوامع افزایش یافته است و به دلیل گستره حوزه پوشش وسیع این رسانه‌ها در داخل و خارج از کشورها و جذابیت و مقبولیت آن در بین مردم، امروزه تلاش دولت‌ها در این راستا قرار گرفته است که از این رسانه‌ها در جهت تحقق اهداف تربیتی خویش استفاده کنند (Hashemi, 2013). نقش رسانه‌ها تنها به تربیت رسمی و آموزش و پرورش محدود و منحصر نیست، بلکه تربیت غیررسمی را هم شامل می‌شود. این مهم بیانگر نقش و اهمیت دوچندان سواد رسانه‌ای است چرا که آموزش سواد رسانه‌ای می‌تواند نوجوانان را از آسیب‌های رسانه‌ای مصون دارد. نکته دیگر اینکه تربیت رسمی و عمومی سازمان‌ها و نهادهای غیردولتی در دوره محدودی از زندگی افراد بر تربیت آنها تأثیرگذارند در حالی که نقش و تأثیر رسانه، قبل و بعد از تربیت رسمی عمومی هم وجود دارد (سند تحول، ۱۳۹۰). مقام معظم رهبری (حفظه... تعالی) فضای مجازی را به اندازه انقلاب اسلامی با اهمیت می‌دانند و در مقام تشبیه می‌فرمایند "این فضا مثل یک رودخانه‌ی پر از آب و خروشان است که می‌آید و دائماً هم بر آب آن افزوده و خروشان‌تر می‌شود. اگر ما برای این رودخانه تدبیر کنیم و برنامه داشته باشیم؛ زه کشی کنیم و هدایت کنیم این رودخانه را تا به سد بریزد، می‌شود فرصت. اگر رهاپیش کنیم و برنامه‌ای برای آن نداشته باشیم، می‌شود یک تهدید" (Omran et al., 2014). رسانه‌های جدید به چالش‌های جدیدی برای جامعه منجر شده‌اند که یکی از نمونه‌های آن افزایش میزان اطلاعات نادرست است (Rosenberg et al., 2020). یکی از دلایل این امر این است که رسانه‌های جدید به کاربران امکان ایجاد و اشتراک‌گذاری محتوا را می‌دهند. راه‌های مبارزه با اطلاعات نادرست همچنان نامشخص است. بنابراین، کسب مهارت‌های جدید سواد رسانه‌ای می‌تواند به مردم اجازه دهد اخبار دستکاری و اطلاعات نادرست را تشخیص دهند. چندین مطالعه به‌طور تجربی نشان دادند که افراد با سواد رسانه‌ای بیشتر در تشخیص اطلاعات نادرست بهتر هستند (zarbestejabi et al., 2023). توسعه ابزارهای آموزش برخط و پلتفرم‌های دیجیتال گوناگون برای آموزش و سرگرمی، باعث ایجاد موقعیت‌های سیاسی جدیدی برای آموزش و پرورش شده‌اند زیرا این ابزارها به مثابه رقیبی برای آموزش رسمی نیز قلمداد می‌شوند. وزارت آموزش و پرورش به‌عنوان سازمان رسمی تعلیم و تربیت در کشور حسب وظیفه ذاتی خود باید نسبت به نحوه استفاده مخاطبان خود اعم از معلمان، دانش‌آموزان و والدین دانش‌آموزان از این فضا به تدوین سیاست‌ها بالادستی و کلان بپردازد. سیاست‌هایی که با رعایت اصول تعلیم و تربیت و با نگاهی جامع به تهدیدات و فرصت‌های فضای مجازی پرداخته و به بهترین شکل ممکن از طریق تدوین سیاست‌های مطلوب و قابل اجرا، به فرهنگ‌سازی در زمینه‌ی نحوه‌ی استفاده بهینه و کارا از فضای مجازی توسط مخاطبان خود بپردازد و به‌طور فعالانه در فرایند حکمرانی و سیاست‌گذاری در مواجهه با فضای مجازی با همکاری همه ذی‌نفعان اعم از بخش‌های حاکمیتی و خصوصی مشارکت نماید. سواد دیجیتال که امروزه به‌عنوان یکی از پرچالش‌ترین مفاهیم مرتبط با حوزه آموزش و پرورش و آموزش‌های برخط تبدیل شده است مورد توجه قرار می‌گیرد (Shakib, 2021). یکی از علل اصلی تغییرات و تحولات عصر جدید، پدیده فراگیر رسانه هاست. رسانه‌ها با اطلاعات همه جانبه‌ای که به سمت مخاطبان گسیل می‌دارند، آنچنان نظام‌های آموزشی را تحت تأثیر خویش درآورده‌اند که مردم زندگی بدون رسانه را غیرقابل تصور و ناممکن تلقی می‌کنند. رسانه‌ها نیز با درک این موقعیت، آنچنان با شیوه‌های تبلیغی و اقناعی در جهت همراه‌سازی مخاطبان با اهداف خود می‌کوشند که بسیاری از آنها را با خود همفکر و هم‌رأی می‌سازند. در این شرایط کودکان به‌عنوان یک گروه فعال در لبه خطر سوء مصرف تولیدات رسانه‌ای قرار دارند. شرایطی که کودکان قادر به درک این نیستند که رسانه‌های جدید در حال تلاش برای تغییر روحیات آنها هستند و در مقابل وضعیتی را ایجاد می‌کنند تا کودکانی را که با رسانه‌های جدید آشنا نیستند، مورد تمسخر و طرد همسالان خود قرار می‌گیرند؛ در این شرایط مصرف رسانه‌های جدید، ممکن است باعث انحراف درک و قضاوت‌های کودکان شود؛ به‌طوری که لزوم توانایی تشخیص رسانه معتبر از نامعتبر، قدرت تفکیک پیام‌های درست از نادرست و به‌طور کلی مفهومی جدیدی از سواد تحت عنوان سواد رسانه‌ای در آموزش مجازی مورد توجه قرار گیرد (Ansari et al., 2020). تأثیر رسانه‌ها در تغییر ساعت‌های خواب و بیداری دانش‌آموزان، اعتیاد به دیدن سریال‌های خارجی و ایرانی به دلیل جذابیت دنبال کردن آنها، تغییر دیدگاه آنها نسبت به زندگی تحت تأثیر بلاگرها، بازیگران و چهره‌ها (سلبریتی‌ها)، اخبار و اطلاعات دروغ و نادرست، کم‌شدن تحرک بدنی به دلیل استفاده زیاد از وسایل الکترونیکی، ارتباطات نامناسب در فضای مجازی، و افتادن در دام کانال‌های اعتیاد به مسابقات، تنها بخش کوچکی از مسائل و مشکلات استفاده زیاد از فضای مجازی است. اما استفاده از رسانه‌ها در دنیای امروز اجتناب‌ناپذیر است و

نمی‌توان تنها با مدیریت زمان و محدود کردن، به مزایای استفاده از فضای مجازی رسید و از معایب و مشکلات آن در امان بود. به نظر می‌رسد یکی از بهترین راه‌های رسیدن به استفاده بهینه از رسانه‌ها، دادن قدرت تجزیه و تحلیل به دانش‌آموزان است. این قدرت که در واقع از نوعی تفکر انتقادی نشأت می‌گیرد، «سواد رسانه‌ای» نام دارد. سواد رسانه‌ای به عنوان آموزش ضروری دنیای امروز باید متضمن راهبردهایی باشد که به خودآگاهی و تفکر دانش‌آموزان پیرامون رسانه‌ها بینجامد. سواد رسانه‌ای به کودکان و خانواده‌ها اجازه می‌دهد تا از پیام‌های رسانه‌ای هدفمند و ناخواسته بیشتر آگاه شوند. کودکان یاد می‌گیرند که در مورد این پیام‌های رسانه‌ای به‌طور انتقادی فکر کنند. این مهارت‌ها به کودکان اجازه می‌دهند تا رسانه‌های اطراف خود را تحت کنترل خود درآورند تا اینکه اجازه دهند رسانه‌ها آنها را کنترل کنند. بین سواد رسانه‌ای و ابعاد آن شامل آگاهی از اهداف پنهان پیام‌های رسانه‌ای، نگاه انتقادی به پیام‌های رسانه‌ای و در نهایت تحلیل پیام‌های رسانه‌ای با سبک زندگی و ابعاد شامل رفتار والدین، رابطه با جنس مخالف، رفتار- اخلاق و رفتار در مدرسه و نوع پوشش رابطه معناداری وجود دارد (Falsafi & Niromand, 2013). در این راستا با تمرکز بر آموزش سواد رسانه‌ای می‌توان اقداماتی مؤثری برای دغدغه مذکور برداشت. حال با توجه به مسائل مطرح شده این پژوهش به دنبال بررسی جایگاه آموزش سواد رسانه‌ای در آموزش و پرورش می‌باشد.

ادبیات پژوهش

سواد رسانه‌ای

سواد رسانه‌ای توانایی دسترسی، تحلیل، ارزیابی و پردازش فعال اطلاعات در اشکال مختلف پیام‌های مکتوب، دیداری و شنیداری است. آگاهی از نحوه عملکرد رسانه‌ها و چگونگی تأثیر آنها بر مخاطب، سبب کنترل بیشتر بر تأثیرات رسانه‌ای می‌شود و این یعنی جدا شدن از طیف مخاطبان معمولی رسانه‌ها که برنامه‌ریزی بخش اعظمی از زندگی خود و نیز نحوه نگرستن و انتظارانشان از جذابیت، موفقیت، شهرت، سلامت، رفتار، تعریف از زندگی، روابط، مسائل، راه حل‌ها، حوادث دارای ارزش خبری، نگرش‌ها و عواطف‌شان را بر عهده رسانه‌ها گذاشتند. این آموزش، ویژگی‌های کندوکاوی، دانش‌آموز محور و حل مسائل در گروه‌های مشارکتی را در خود نهفته دارد (Hobbs, 2018). سواد رسانه‌ای به توانایی دسترسی، تحلیل، ارزیابی و برقراری ارتباط با پیام‌های رسانه‌ای در اشکال مختلف و توانایی معنا سازی اطلاق می‌شود و قابلیت است که به فرد امکان می‌دهد تا با رسانه‌ها و ارائه دهندگان اطلاعات، به‌طور مؤثر و برای یادگیری مستمر و مادام‌العمر از آن رسانه‌ها بهره‌گیرد و در مواقع لازم، پیام‌ها و کارکردهای آنها را نقد کند؛ درکی که با پیدایش فناوری‌های اینترنتی و ابزارهای ارتباطی همراه و بر اساس ویژگی‌های اجتماعی- فرهنگی رسانه‌های جدید ارائه می‌شود (Hallaq, 2013). به نظر می‌رسد یکی از جامع‌ترین تعاریفی که از سواد رسانه‌ای ارائه شده است تعریف گروه اروپاست که اعضای اتحادیه سواد رسانه‌ای اتحادیه اروپا نیز آن را تأیید کرده‌اند: "سواد رسانه‌ای به معنای توانایی دسترسی، استفاده، تجزیه و تحلیل و ارزیابی قدرت، تصاویر، صداها و پیام‌هایی که در جهان کنونی به‌صورت روزانه با آنها مواجه می‌شویم و بخش انکارناپذیری از فرهنگ معاصر را تشکیل می‌دهند؛ همچنین توانایی ایجاد ارتباط مؤثر با رسانه‌هایی که افراد به آنها دسترسی دارند. سواد رسانه‌ای به همگی رسانه‌ها از جمله تلویزیون، فیلم، رادیو، موسیقی، رسانه‌های چاپی، اینترنت و دیگر فناوری‌های ارتباطی دیجیتال نوین مربوط می‌شود. هدف از سواد رسانه‌ای ارتقاء آگاهی از گونه‌های فراوان پیام‌های رسانه‌ای است که در زندگی روزانه با آنها مواجه هستیم. سواد رسانه‌ای می‌بایست کمک کند که شهروندان تشخیص دهند رسانه‌ها چگونه باورها و دریافت‌های آنان را فیلتر می‌کنند، فرهنگ عامه را شکل می‌دهند و بر انتخاب‌های فردی ایشان تأثیر می‌گذارند. سواد رسانه‌ای می‌بایست دانش‌آموزان را به تفکر انتقادی و مهارت‌های خلاق حل مسئله تجهیز کند تا دانش‌آموزان به مصرف‌کنندگان و تولیدکنندگان دارای قدرت انتخاب اطلاعات تبدیل شوند. در زمینه سواد رسانه‌ای نظریه انتقادی الیزابت تامن بیان می‌کند که سواد رسانه‌ای مانند فیلتری دآوری کننده است. با این مضمون که جهان امروزی مملو از پیام است و باید این پیام‌ها از لایه‌های فیلتر سواد رسانه‌ای عبور کنند تا شکل موجه و معنادار به خود بگیرد (Shakib, 2021). با توجه به نظریه الیزابت تامن؛ انصاری و همکاران (Ansari et al., 2020) سواد رسانه‌ای را توانایی و قدرت دسترسی، تحلیل، ارزیابی و انتقال اطلاعات و پیام‌های رسانه‌ای تعبیر می‌کنند که می‌توان آن را در چارچوب‌های مختلف چاپی و غیرچاپی عرضه کرد.

استفاده از رایانه و فضای مجازی جهت آموزش، خود نوعی مهارت و سواد رسانه‌ای است. سواد رسانه‌ای در یک تعریف کلی عبارتند از: یک نوع درک کلی متکی بر مهارت که بر اساس آن می‌توان انواع رسانه‌ها و تولیدات آنها را شناخت و از یکدیگر شناسایی کرد. مبنای اساس سواد رسانه‌ای این است که به قدرت تشخیص، تحلیل و شناخت مخاطبان از رسانه‌ها اعتماد شود و آنها با آموزش‌هایی که فرا می‌گیرند، توانمندی‌های لازم برای مصون ماندن از عوارض پیام‌های رسانه‌ها پیدا کنند (Gholamian et al., 2022). سواد رسانه‌ای برای کودکان و نوجوانان که به جهت ویژگی‌های حساس شناختی، عاطفی، روانشناختی و ... در کانون توجه رسانه‌ها قرار دارند؛ اهمیت بیشتری دارد. کودکان امروز به واسطه وجود تلویزیون، اینترنت و آموزش مجازی و سایر رسانه‌ها تحت تأثیر مسائلی قرار می‌گیرند که خاص بزرگسالان است. آنها نیز مانند بزرگسالان، دنیا را آمیخته‌ای از امکانات گوناگون و راه حل‌های دیگر می‌یابند. در این میان، واکنش بعضی والدین و مدارس آن است که باید ارزش‌های تجویز شده به کودکان آموزش داده شود؛ در حالی که با توجه به اقتضائات عصر جدید آنها باید یاد بگیرند که چگونه برای خود قضاوت‌های اخلاقی قابل قبولی داشته باشند. همچنین بسیار مهم است که کودکان نظرات دیگر، از جمله نظرات دوستان و اطرافیان خویش را بشنوند که این امر شامل دیدگاه‌های مذهبی، اخلاقی و سیاسی نیز می‌شود. در واقع، درک تفاوت‌های عمیق، بخشی از وظایف مدارس دنیای امروز است (Khaniki et al., 2016).

جدول ۱. مولفه‌ها (توانایی‌ها) سواد رسانه‌ای (Taghizadeh, 2018)

دسترسی و استفاده	تولید و ارسال پیام	تجزیه و تحلیل	تفکر انتقادی
فراهم آوردن امکان دسترسی به ترغیب کردن تولید، خلاقیت و انواع رسانه‌ها که به‌طور بالقوه، تعامل در حوزه‌های مختلف ابزارهایی برای درک جامعه و مشارکت دموکراتیک هستند	مستقل افراد و کاربران فعال	مستقل افراد و کاربران فعال	ارزیابی انتقادی پیام‌ها اعم از خبر یا سرگرمی، به‌منظور تقویت کردن توانایی‌های مستقل افراد و کاربران فعال

آموزش سواد رسانه‌ای

وظیفه آموزش سواد رسانه‌ای و اطلاعاتی در وهله اول بر عهده آموزش و پرورش به‌عنوان رسمی‌ترین و مهم‌ترین سازمان آموزشی کشور است و در مراتب بعدی به‌عنوان بزرگترین نهاد ترویج و آموزش ایده‌های جدید و نوآورانه توسط آموزش عالی و به موازات آنها، رسانه‌ها بویژه رسانه ملی به‌عنوان رسانه‌های همه‌گیر و پرمخاطب است. مفهوم سواد امروزه بسیار گسترده‌تر از گذشته شده است و سواد را می‌توان در انواع مختلفی ذکر کرد. سواد رسانه‌ای، سواد علمی، سواد دیجیتالی و اینترنتی که در این زمینه آموزش و پرورش باید از غافله عقب نماند و پایه‌های رسانه‌ها حرکت کند (Gholamian et al., 2022). سواد رسانه‌ای موجب می‌شود دانش‌آموزان در جستجوی اینترنتی به مهارت بالایی برسند و این مهارت بالا سبب می‌شود که دانش‌آموزان اطلاعات صحیح و علمی را پیدا کنند. چنین دانش‌آموزانی به راحتی توسط پیام‌های انحرافی آنلاین ترغیب نمی‌شوند. سواد رسانه‌ای موجب کاهش رفتارهای انحرافی ناشی از استفاده بی‌رویه از فضای مجازی می‌شود. آموزش رسانه‌ای در حال حاضر در بسیاری از برنامه‌های درسی در سراسر جهان یک ضرورت است. مدارس به سختی تلاش می‌کنند تا معلمان بتوانند دانش‌آموزان را برای تغییرات در صنعت رسانه آماده کنند و دسترسی مستمر به ابزارهای مناسب داشته باشند. همان طور که دنیای دیجیتال توسعه می‌یابد معلمان به منابعی نیاز دارند تا از پیشرفت‌ها و روندهای فعلی مطلع باشند.

روش پژوهش

پژوهش از نوع روش مروری بوده است که به‌منظور دستیابی به هدف پژوهش، مقالات و پایان‌نامه‌های مرتبط با کلید واژه‌های تحقیق از سال ۲۰۰۰ تا ۲۰۲۲ از پایگاه‌های اطلاعاتی researchgate, sciencedirect, magiran, sid, civilica بررسی قرار گرفت. پس از دانلود مقالات و پایان‌نامه‌های مرتبط با کلید واژه‌های عنوان پژوهش تعدادی از مقالات و پایان‌نامه‌ها به دلیل عدم دسترسی به نسخه کامل، ابهام در بخش یافته‌ها و گزارش‌ها، عدم تطابق با معیارهای بررسی و به دلیل تکراری بودن حذف گردید و در نهایت ۴ پایان‌نامه داخلی و ۱۶ مقاله داخلی و یک پایان‌نامه خارجی و ۴۵ مقاله خارجی مورد مطالعه قرار گرفته و مطالب مرتبط استخراج گردید و در گزارش نهایی ارائه گردید.

یافته‌های پژوهش

چند نکته که باید برای افزایش سواد رسانه‌ای دانش‌آموزان آموزش داده شود:

۱) حفاظت از حریم خصوصی: رسانه‌های اجتماعی به‌عنوان یکی از ابزارهای آموزش مجازی برای اشتراک گذاری طراحی شده‌اند و این بدان معناست که حتی بزرگسالان نیز می‌توانند اشتباهات مهمی انجام دهند که حریم خصوصی آنها را در معرض خطر قرار می‌دهد. به دانش‌آموزان باید آموزش داده شود که تنظیمات حریم خصوصی خود را بررسی کنند و حساب‌هایشان را در هر رسانه‌ای برای سخت‌ترین سطوح حریم خصوصی تنظیم کنند، از جمله بررسی اتوماتیک هنگام برچسب زدن در عکس یا نامگذاری در پست. بهتر است که اهمیت حفاظت از گذر واژه‌ها، پنهان کردن اطلاعاتی مانند نام خانوادگی، تاریخ تولد و غیره را برای دانش‌آموزان توضیح دهیم.

۲) به حریم خصوصی دیگران احترام بگذارید: به دانش‌آموزان آموزش داده شود که ارسال عکس، فیلم و پیام‌های دیگران بدون اجازه، کاری غیراخلاقی و خلاف قوانین و مقررات است.

۳) به دانش‌آموزان آموزش داده شود که شهروندی خوب باشند: بین زندگی آنلاین و زندگی واقعی تا حدودی دیگر نمی‌توان مرز تعیین کرد زیرا آنها بیش از حد به هم گره خورده‌اند. این بدان معناست که اختلافات آنلاین می‌تواند در کلاس درس فراتر از آن برای کودکان در هر سنی اتفاق افتد. به دانش‌آموزان بیاموزیم که در تعاملات آنلاین با دیگران همانند برخوردهای رودررو رفتار کنند. به دانش‌آموزان بیاموزیم اگر چیزی را به دیگران در هنگامی که رودر روی آنها قرار دارید نمی‌گویند آن را پست نکنند. قبل از ارسال عکس یا یک رویداد اجتماعی بدون تعصب و با در نظر گرفتن همه جوانب آن دوباره به آن فکر کنند و سپس آن را ارسال کنند. لازم نیست در هر بحثی شرکت کنند. در بحث‌هایی که موجب ایجاد اختلاف و تنش می‌شود و احساس بدی به دنبال دارد فاصله بگیرند.

۴) به خانواده‌ها شیوه استفاده از فضای مجازی و برنامه‌ریزی درست برای استفاده از فضای مجازی آموزش داده شود.

۵) به دانش‌آموزان شیوه روبه‌رو شدن با مشکل در فضای مجازی آموزش داده شود و به آنان به گونه‌ای برخورد شود که در صورت بروز مشکل والدین و معلمان را به‌عنوان مشاورانی امین در جریان مشکلات خود قرار دهند.

۶) از پناه بردن دانش‌آموزان به فضای مجازی برای پر کردن خلأ تنهایی باید جلوگیری کرد: از طرف دیگر، ارتباطات صمیمی خانوادگی و گفت‌وگو با فرزندان در زمان‌های مناسب می‌تواند راه حل بسیاری از مشکلات باشد و فرزندان را از کناره‌گیری و تنهایی نجات دهد و نیز آنها را از ارتباطات نامناسب دور کند. در واقع، راه‌های بسیاری برای تفریحات خانوادگی در داخل و خارج از منزل وجود دارند که باید آنها را بیاموزیم تا با آزمون و خطا به روش‌های متناسب با خانواده خودمان برسیم.

۷) آشنا کردن دانش‌آموزان با قوانین و مقررات رسانه‌ها: یکی دیگر از مسائلی که باید لحاظ شود، این است که دانش‌آموزان از همان ابتدا، حتی از سنین پیش از دوره ابتدایی، با قوانین، مقررات و نظم آشنا شوند و بدانند برای هر چیزی حدودی وجود دارد و قانونی بر هر چیزی حاکم است. این قانون‌ها باید بسیار ساده و انعطاف‌پذیر باشند. لازم است قانونی برای میزان استفاده از رسانه‌ها و نوع استفاده از آنها، در کنار دیگر قوانین زندگی وجود داشته باشد، و البته فقط به رسانه‌ها محدود نشود، بلکه در خانه‌ای که به‌طور کلی افراد در چارچوب معینی زندگی می‌کنند، می‌توان برای استفاده از رسانه نیز قانون‌هایی را تعیین کرد. این قانون‌ها اگر به‌صورت توافق دوستانه بین دانش‌آموزان و والدین باشند، بسیار اثرگذار خواهند بود.

۸) تشخیص تعصب به دانش‌آموزان: به این معنی که دانش‌آموزان قدرت تشخیص پیدا کنند که کدام کانال‌ها ممکن است کدام نوع حقایق را برجسته کنند، بر انواع خاصی از زمینه‌ها یا زوایا تأکید کنند و از لحن‌ها مختلف استفاده کنند، از ادبیاتی استفاده کنند که موجب ایجاد دیدگاه مثبت نسبت به یک مسأله شده یا دیدگاه منفی نسبت به مسأله‌ای بوجود بیاورند.

۹) تشخیص اخبار جعلی: برای تشخیص اخبار جعلی باید به دانش‌آموزان یاد داد در صورت مشاهده پیام‌ها و خبرهای سیاسی و اجتماعی تاریخ و اعتبار نویسنده را بررسی کنند، لحن و زبان او را بسنجند و سوگیری‌ها را شناسایی کنند. این کار زمان بیشتری می‌برد، اما در نهایت باعث صرفه‌جویی در وقت آنها می‌شود؛ زیرا آنها مجبور نخواهند شد منابع خود را دوباره بررسی و یا دیدگاه‌های خود را بعداً تصحیح کنند. حداقل یک منبع دیگر که همان موضوع را بیان می‌کند، جستجو نمایند. بیشتر اخبار بویژه اگر اخبار مهمی باشند توسط بیش از یک سازمان پوشش داده می‌شود، این یک نشانه نسبتاً واضح درباره اخبار است (Shara's Website, 2023).

نکته مهم و اصلی این است که خود والدین و معلمان نیز باید به امر مهم یادگیری سواد رسانه‌ای اهتمام گمارند. بنابراین، همه ما (دانش‌آموزان، معلمان و والدین) باید با مطالعه مستمر اطلاعاتمان را درباره سواد رسانه و تجزیه و تحلیل رسانه‌ها به‌روز نگه داریم.

عوامل بسیار زیادی در حیطه سواد رسانه‌ای وجود دارد که هنگام بکارگیری فناوری ارتباطات باید آنها را لحاظ کرد:

الف: تفاوت‌های فرهنگی

آموزش آنلاین (برخط) مرزهای جغرافیایی که فراگیران را از هم جدا می‌کند را حذف می‌کند، بدین معنا که شما می‌توانید به همراه بسیاری از فراگیران از فرهنگ‌های مختلف مطالعه کنید. این فرصتی عالی برای استفاده از دیدگاه‌ها و تجربیات آنها می‌باشد. به هر حال، برای حداکثر بهره‌گیری از این جریان، شما باید دیدگاه‌هایی که با دیدگاه خودتان تفاوت زیادی دارد را تحمل نمایید. اگر ایده‌ها بجای اینکه رد شوند، مورد بررسی قرار گیرند شما بصیرت‌های ارزشمندی به دست خواهید آورد. در مورد سایر فراگیران نظر و پیشنهاد دهید و به‌منظور رشد نکات عمومی سؤال بپرسید.

ب: ایجاد بلاگ

به معنی داشتن دفترچه خاطرات یا ژورنالی قابل دسترس از افکار، ایده‌ها و تجارب در یک سایت می‌باشد. این اصطلاح به اشکال گوناگونی تعریف می‌گردد و اهداف مختلفی را شامل می‌شود. این بلاگ‌ها خیلی شخصی باشند طوری که فقط دیدگاه‌ها و احساس خود را نسبت به دنیا بیان کنند. این امر درست مانند انتشار نشریه‌های شخصی درباره زندگی خود می‌باشد. برخی نویسندگان از سایت‌های خود برای نظر دادن در مورد توسعه و پیشرفت‌های بزرگ، علائق شخصی یا جامعه‌ای که در آن زندگی می‌کنند استفاده می‌کنند.

ج: تهمت زدن

ایمیل و سایر اشکال ارتباطی آنلاین (برخط) گاهی باعث می‌شود که افراد فکر کنند که آنها آزاد هستند تا هر چیزی را به هر شکلی که می‌خواهند بگویند. واقعیت آن است که هر یک از اشکال ارتباطی شما باید درست به همان شکل کلمات را بکار ببرید که در اشکال قدیمی‌تر ارتباط از آن استفاده می‌کردید.

بسیاری از شرکت‌ها به تمام ایمیل‌های خودشان، بخش خطاب را اضافه می‌کنند و سعی می‌کنند خطر رنجاندن مردم یا شکستن قوانین مانند تهمت و افترا را کاهش دهند.

د: امنیت و حریم شخصی

بسیاری از افراد نگرانند که هر چیزی که در کامپیوتر ذخیره می‌کنند و یا توسط ایمیل ارسال می‌کنند، می‌تواند توسط دیگران دیده شود. در عمل این کار می‌تواند درست باشد اما فرض بر این است که دسترسی به اطلاعات برخی افراد، بسیار مهم بوده و بسیاری از افراد متقاضی دسترسی به این اطلاعات می‌باشند (Mohedi et al., 2012).

بحث و نتیجه‌گیری

به‌طور کلی نتایج پژوهش نشان داد با بکارگیری و آموزش سواد رسانه‌ای در آموزش و پرورش می‌توان کیفیت آموزش را افزایش داد. آماده بودن معلمان و فراگیران برای شرکت در فرایند آموزش، سنگ بنای آموزش است، با توجه به اینکه سواد رسانه‌ای یکی از ملزومات عصر جدید برای استفاده از فناوری‌های جدید در آموزش است، بنابراین باید مورد توجه جدی قرار گیرد؛ از طرفی دیگر، آموزش سواد رسانه‌ای موجب افزایش دانش معلمان و به تبع آن موجب افزایش آمادگی و توانایی‌های معلمان می‌شود.

توانایی‌های معلمان یکی از مؤلفه‌های تأثیرگذار بر کیفیت آموزش است؛ از طرفی دیگر، در متون آموزشی ارتباط اهداف آموزشی با سواد رسانه‌ای به این صورت بیان شده است: ارتقاء مهارت‌های شناختی با توجه به ذخیره اطلاعات و دانش استفاده کننده، آگاه سازی و کاهش تأثیر منفی رسانه‌ها بر عامه مخاطب، مصونیت مخاطب از اخبار، آگهی‌های رسانه‌ای و برنامه‌های سرگرم کننده غیرضروری، توسعه تفکر انتقادی، خلاقانه و موشکافانه در بین افراد نسبت به محتوای رسانه‌ها و شناخت اشکال بصری ارتباطات در کنار مهارت‌های خواندن، نوشتن و شنیدن (Hashemi, 2013)، با توجه با این مهم بکارگیری سواد رسانه‌ای و آموزش آن در نظام آموزشی ایران موجب افزایش کیفیت آموزش می‌شود. و در پایان پیشنهادهای کاربردی با توجه به نتایج پژوهش ارائه می‌شود:

- تقویت و هم‌افزایی کارگروه آموزش سواد رسانه‌ای در شورای عالی آموزش و پرورش
- برگزاری کارگاه‌های آموزش سواد رسانه‌ای برای مدیران، معلمان و مربیان نظام آموزشی کشور
- تولید برنامه‌هایی با محوریت آموزش سواد رسانه‌ای برای تمام پرسنل نظام آموزشی
- تشویق و ایجاد انگیزه تحقیقات پژوهشی در زمینه تأثیر سواد رسانه‌ای بر قابلیت‌هایی همچون عملکرد، بهره‌وری، کارآفرینی سازمانی و ...
- تشکیل تیم پژوهشی برای مطالعه، تحقیق و شناسایی تجربیات کشورهای پیشرو در امر آموزش سواد رسانه‌ای

پشتیبانی مالی

پژوهشگران هیچ‌گونه حمایت مالی دریافت نکرده‌اند.

تعارض منافع

نویسندگان مقاله هیچ تعارض منافی ندارند.

References

- Ansari, S., Saraji, F., & Yousefzadeh, M. R. (2020). What, why and how to teach media literacy in elementary school. *Information and Communication Technology in Educational Sciences, 11*(4), 127-152. (in Persian)
- Falsafi, S. G., & Niromand, L. (2013). *Investigating the relationship between media literacy and the lifestyle of the study: 15 to 18-year-old high school students in Tehran's sixth district*. The First National Conference of Media, Communication and Citizenship Education, Tehran. (in Persian)
- Gholamian, J., Nazari Torshizi, A., Samee, S., & Beheshti, R. (2022). Identifying the mental patterns of experts regarding the factors affecting the increase of media literacy level of physical education teachers in virtual education caused by the Corona epidemic. *Research on Educational Sport, 9*(25), 65-88. (in Persian)
- Hallaq, T. G. (2013). *Evaluating online media literacy in higher education: Validity and reliability of the digital online media literacy assessment (DOMLA)*. Idaho State University.
- Hashemi, S. (2013). Investigating the role of media in the educational system of the document on the fundamental transformation of education: Emphasizing the necessity of media literacy education. *Media Science Quarterly, 25*(4), 5-18. (in Persian)
- Hobbs, R. (2018). Expanding the concept of literacy. In R. Kubey (Ed.), *Media literacy around the world* (pp. 163-183). Routledge.
- Khaniki, H., Shah-hosseini, V., & Noori Rad, F. (2016). Explaining education model of "Media Literacy" in education system. *Rasaneh, 27*(1), 5-21. (in Persian)
- Mohedi, R., Mirzaei, K., & Esmaili Salumahaleh, A. (2012). *E-learning skills*. Sepehr Danesh. (in Persian)
- Omrani, M., Bahrami, M., & Shafiei, M. (2014). Forecasting the development of the country's information and communication technology infrastructure in cyberspace with an emphasis on the scenario method. *Public Management Perspective, 6*(1), 133-147. (in Persian)
- Rosenberg, H., Syed, S., & Rezaie, S. (2020). The Twitter pandemic: The critical role of Twitter in the dissemination of medical information and misinformation during the COVID-19 pandemic. *Canadian Journal of Emergency Medicine, 22*(4), 418-421.
- Shakib, S. M. A. (2021). Digital divide and cyber literacy; Conceptualization, relativism and signification in policy documents of the Ministry of Education of the Islamic Republic of Iran. *Letter of Culture and Communication, 5*(1). <https://doi.org/10.30497/lcc.2021.240947.1037>. (in Persian)
- Shara's Website. (2023). *10 creative ways to teach media literacy*. Retrieved August 11, 2023 from <https://www.shara.ir/view/51076/10>. (in Persian)
- Taghizadeh, A. (2018). The effectiveness of training media literacy on students in Kerman. *Communication Research, 24*(92), 153-174. <https://doi.org/10.22082/cr.2017.58455.1273>. (in Persian)
- zarbestejabi, M., Sepahmansour, M., GhanbariPanah, A., & Taghva, A. (2023). The effectiveness of media literacy education on problematic use of the Internet, deviant behaviors and relationships with peers in students. *Journal of Modern Psychological Researches, 17*(68), 157-167. <https://doi.org/10.22034/jmpr.2023.15339>. (in Persian)